

УДК 341.6:342.7(4)]:325.454(477.75=512.145)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-396-408](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-396-408)

Бурлак Оксана Василівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового юридичного інституту, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, тел.: (0342) 59-60-88, <https://orcid.org/0000-0001-6530-496X>

ЗАХИСТ ПРАВ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ В МІЖНАРОДНИХ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ОРГАНАХ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз сучасного стану міжнародно-правового захисту прав кримськотатарського народу в умовах тимчасової окупації Автономної Республіки Крим Російською Федерацією, що триває з 2014 року. На основі актуальних джерел, судової практики та аналітичних звітів, авторка досліджує особливості юридичних механізмів захисту прав корінного народу України, який системно зазнає дискримінації, політичних репресій, обмеження свободи вираження поглядів, віросповідання та мирних зібрань. У фокусі уваги – діяльність провідних міжнародних юрисдикційних інституцій таких як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) та Міжнародний суду ООН.

Особливу увагу приділено аналізу міждержавної справи «Україна проти Російської Федерації (щодо Криму)», у якій ЄСПЛ визнав прийнятними обвинувачення в системному порушенні низки прав кримських татар. Зокрема, досліджено порушення статей 3, 5, 8, 9, 10, 11 та 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, включаючи заборону катувань, право на свободу та безпеку, повагу до приватного життя, свободу совісті, думки й об'єднань, а також заборону дискримінації.

У роботі проаналізовано зміст індивідуальних скарг кримськотатарських активістів до ЄСПЛ, поданих у зв'язку з незаконними обшуками, довільними арештами, жорстоким поводженням, політично вмотивованими кримінальними переслідуваннями та інституційною безкарністю російських силових органів. У цьому контексті індивідуальні заяви розглядаються не лише як засіб персоніфікованого правового захисту, а й джерело доказової бази у виявленні адміністративної практики з боку держави-окупанта.

На основі аналізу рішень міжнародних судових органів, а також моніторингових звітів Ради Європи, ОБСЄ, Управління Верховного комісара ООН з прав людини ООН, авторка окреслює ключові тенденції в сучасній юриспруден-

ції щодо захисту прав корінних народів. Окремо проаналізовано судову доктрину щодо високого доказового стандарту, який передбачає не лише встановлення факту порушення прав, а й доведення дискримінаційного наміру – умислу, пов'язаного з етнічною приналежністю особи. Це істотно підвищує вимоги до доказової бази й ускладнює реалізацію міжнародного правосуддя для вразливих груп населення.

У статті також узагальнено зміст окремих думок суддів міжнародних юрисдикційних органів, що впливають на інтерпретацію положень міжнародного права у сфері захисту прав корінних народів. Такі правові позиції, як зазначається, сприяють розвитку прецедентної практики міжнародних судів та посиленню захисту кримськотатарського народу як одного з найуразливіших суб'єктів в умовах збройного конфлікту та окупації.

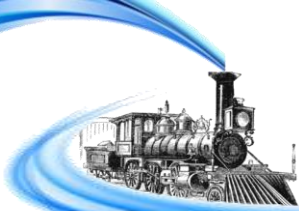
Ключові слова: кримськотатарський народ, міжнародне право, права людини, Європейський суд з прав людини, Міжнародний суд ООН, окупація Криму, дискримінація, корінні народи, індивідуальні скарги, захист корінних народів, міжнародні юрисдикційні органи, судові рішення.

Burlak Oksana Vasylivna Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Constitutional, International and Administrative Law of the Educational Scientific Law Institute of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, tel.: (0342) 59-60-88, <https://orcid.org/0000-0001-6530-496X>

PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE CRIMEAN TATAR PEOPLE IN INTERNATIONAL JUDICIAL BODIES

Abstract. This article presents a comprehensive analysis of the current state of international legal protection of the rights of the Crimean Tatar people under the conditions of the ongoing temporary occupation of the Autonomous Republic of Crimea by the Russian Federation since 2014. Based on up-to-date sources, judicial practice, and analytical reports, the author explores the specific features of legal mechanisms aimed at protecting the rights of Ukraine's indigenous people, who have been subjected to systematic discrimination, political repression, and restrictions on freedom of expression, religion, and peaceful assembly. The focus of the article is on the activities of leading international judicial institutions, such as the European Court of Human Rights (ECHR) and the International Court of Justice.

Particular attention is given to the inter-State case “Ukraine v. Russian Federation (re Crimea),” in which the ECHR declared admissible the allegations of systemic violations of a range of rights of the Crimean Tatar population. Specifically,

the article examines alleged violations of Articles 3, 5, 8, 9, 10, 11, and 14 of the European Convention on Human Rights, including the prohibition of torture, the right to liberty and security, respect for private life, freedom of religion, thought, and association, as well as the prohibition of discrimination.

The article also analyzes the content of individual applications submitted by Crimean Tatar activists to the ECHR in connection with illegal searches, arbitrary arrests, ill-treatment, politically motivated criminal prosecutions, and the institutional impunity of Russian security forces. In this context, individual applications are viewed not only as a means of personalized legal protection but also as a vital source of evidence for establishing a pattern of administrative practice by the occupying state.

Drawing on the decisions of international judicial bodies and monitoring reports of the Council of Europe, the OSCE, and the UN Office of the High Commissioner for Human Rights, the author outlines key trends in contemporary jurisprudence concerning the protection of the rights of indigenous peoples. The article separately examines the judicial doctrine of a high evidentiary standard, which requires not only proof of rights violations but also evidence of discriminatory intent — a motive linked to the victim's ethnic identity. This significantly raises the threshold for evidence and complicates access to international justice for vulnerable population groups.

Finally, the article summarizes the content of separate opinions delivered by judges of international judicial bodies, which contribute to the interpretation of international legal provisions on the protection of indigenous peoples' rights. These legal positions, as noted, promote the development of international case law and enhance the legal safeguards available to the Crimean Tatar people as one of the most vulnerable communities affected by armed conflict and occupation.

Keywords: Crimean Tatar people, international law, human rights, European Court of Human Rights, International Court of Justice, occupation of Crimea, discrimination, indigenous peoples, individual applications, protection of indigenous peoples, international judicial bodies, court decision.

Постановка проблеми. Після початку агресії Російської Федерації проти України у 2014 році та подальшої окупації Автономної Республіки Крим, питання захисту прав людини в окупованому Криму стало надзвичайно гострим у міжнародному дискурсі. Особливої уваги набуває ситуація з дотриманням прав кримськотатарського народу та етнічних українців, які стали об'єктом політичних переслідувань та етнокультурної маргіналізації. Заборона діяльності Меджлісу, обмеження національної освіти, свободи віросповідання, кримінальні переслідування активістів та залякування незалежних журналістів стали системними проявами дискримінації, що не можуть залишатися поза увагою міжнародної спільноти. На сучасному етапі Україна веде цілеспрямовану дипломатичну діяльність, зорієнтовану на міжнародне засудження незаконної

анексії Автономної Республіки Крим Російською Федерацією та на притягнення держави-окупанта до відповідальності за систематичні порушення норм міжнародного права, зокрема міжнародного права прав людини [1, с. 246]. Йдеться, насамперед, про порушення положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, а також Декларації ООН про права корінних народів 2007 року та ряду інших міжнародно-правових актів. Тому міжнародні юрисдикційні органи стали одним із ключових інструментів захисту Україною прав кримськотатарського народу, а також правовою платформою для забезпечення та відновлення порушених прав.

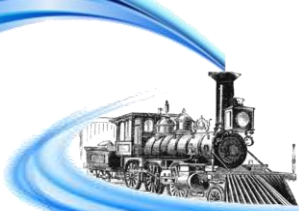
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародно-правового захисту кримськотатарського народу в умовах окупації Криму отримало значну увагу з боку як українських, так і зарубіжних дослідників, серед яких: Н. Дукач, О. Газізова, О. Задорожній, К. Коростеліна, О. Сінькевич, О. Копиленко, Л. Тимченко, Ш. Берні, Б. Вільямс, К. Хеткрінгтон та ін. Зокрема, у працях українських правників – таких як В. Буткевич, О. Зеркаль, О. Шульга – розглядаються деякі аспекти правового статусу корінних народів відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства, а також окреслюється міжнародна відповідальність держави-окупанта за системну дискримінацію кримських татар. Окремі дослідження присвячені міжнародним кримінальним аспектам – зокрема, у статтях А. Галая та С. Кисельової розглядається можливість притягнення до відповідальності за злочини проти людяності та воєнні злочини, скоєні на території Криму, включаючи переслідування кримських татар.

Попри зростання кількості публікацій, недостатньо комплексно висвітленими залишаються питання узагальнення судової практики саме щодо захисту прав кримськотатарського народу як корінного, що піддається політиці етнічної репресії. Зокрема, окремі думки суддів у міжнародних судових рішеннях, які поглиблюють розуміння стандартів доказування у справах про расову дискримінацію, досліджені лише фрагментарно.

Таким чином, актуальність подальших досліджень обумовлюється необхідністю системного аналізу рішень міжнародних судів у справах, що стосуються прав кримських татар, у контексті загальної стратегії захисту прав корінних народів в умовах збройного конфлікту та окупації.

Мета статті. Дослідити механізми захисту прав кримськотатарського народу в міжнародних юрисдикційних органах, проаналізувати відповідну судову практику Європейського суду з прав людини, Міжнародного суду ООН, а також оцінити ефективність цих механізмів у контексті системних порушень прав корінного народу на тимчасово окупованій території Криму.

Виклад основного матеріалу. Кримськотатарський народ, як корінний народ Криму, має особливий історичний, етнокультурний та політико-правовий

статус. Після депортації 1944 року, організованої радянською владою, кримські татари зазнали тривалого періоду дискримінації, який тривав до відновлення незалежності України. Повернення до Криму, починаючи з кінця 1980-х років, супроводжувалося низкою соціально-економічних викликів, однак у пострадянський період Україна поступово визнавала особливий статус цього народу.

У національному правовому полі ключовим етапом стало ухвалення Закону України «Про забезпечення прав і свобод корінних народів України» у 2021 році, який офіційно визнав кримських татар як корінний народ. Закон закріплює право кримськотатарського народу на самовизначення в межах суверенітету України, на власні представницькі органи (зокрема Меджліс та Курултай), збереження мови, культури та історичної спадщини.

У міжнародно-правовому контексті статус кримськотатарського народу також має чітке обґрунтування. Відповідно до Декларації ООН про права корінних народів 2007 року, кримські татари мають право на свободу від дискримінації (ст. 2), політичне самовизначення (ст. 3), автономію у внутрішніх справах (ст. 4), участь у житті держави із збереженням власних інституцій (ст. 5) тощо. У рамках моніторингу Ради Європи [2], ОБСЄ [3] та Управління Верховного комісара ООН з прав людини [4] неодноразово визнавалось порушення прав кримськотатарського населення в умовах окупації Криму Російською Федерацією.

Російська Федерація після окупації Криму у 2014 році не лише проігнорувала правовий статус кримських татар як корінного народу, а й вжила системних заходів до їх ізоляції та маргіналізації. Найбільш виразним прикладом стало визнання Меджлісу «екстремістською організацією» та заборона його діяльності в 2016 році, що порушує ст. 5 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року, яка гарантує право на участь у політичному та громадському житті без дискримінації. Блокування культурних установ, знищення об'єктів кримськотатарської спадщини, утиски у сфері освіти — усе це є ознаками системної дискримінації, що мають бути кваліфіковані як порушення міжнародного права.

У 2017 році Україна ініціювала справу в Міжнародному суді ООН проти Російської Федерації. Заява України стосувалася порушення РФ положень двох міжнародних договорів: Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року. В контексті захисту прав кримськотатарського народу Україна доводила порушення положень Конвенції 1965 року та вимагала: припинити і утримуватися від політики культурної зачистки; вжити всіх необхідних і належних заходів для гарантування повного і рівного захисту для всіх груп в окупованому Росією Криму, включно з кримськими татарами та етнічними українцями; відновити права кримськотатарського народу на участь у

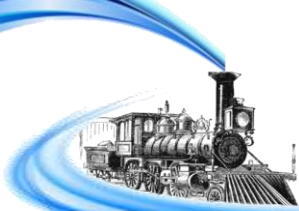
культурних заходах, у тому числі щорічному відзначенні річниці їх депортації з Криму; вжити всіх необхідних заходів для припинення зникнень і вбивств кримських татар в окупованому Росією Криму; повною мірою розслідувати випадки таких зникнень; відновити ліцензії та роботу кримськотатарських ЗМІ; припинити втручання у кримськотатарську освіту і вжити всіх необхідних заходів для відновлення освіти кримськотатарською мовою в окупованому Криму; відновити права етнічних українців щодо їх участі в культурних заходах в окупованому Росією Криму; відновлення функціонування україномовних ЗМІ.

Цього ж року Суд ухвалив рішення щодо тимчасових заходів, а саме припинити обмеження на діяльність представницьких органів кримських татар, зокрема Меджлісу, та одногосно – забезпечити доступ до освіти українською мовою в Криму й утриматися від дій, які поглиблюють спір за обома договорами [5]. Розгляд спору між Україною та РФ тривав понад сім років. За цей час Росія так і не імплементувала жоден з тимчасових заходів, ухвалених Судом.

31 січня 2024 р. Міжнародний суду ООН виніс остаточне рішення у справі [6]. Щодо порушень положень Конвенції 1965 р. Суд визнав, що Росія порушила зобов'язання за статтями 2(1) і 5 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року у зв'язку з обмеженням доступу до шкільної освіти українською мовою; та не виконала наказ про тимчасові заходи, що є порушенням згідно зі Статутом ООН і практикою Суду. Суд зазначив, що Російська Федерація не продемонструвала добросовісних зусиль для виконання наказу і тим самим знехтувала міжнародно-правовими зобов'язаннями.

Однак всупереч очікуванням і прогнозам Суд відхилив більшість вимог України на адресу Росії, у тому числі й усі претензії на компенсацію. Так Міжнародний суд ООН вирішив, що вважає недоведеним порушення Російською Федерацією Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року при забороні діяльності Меджлісу. Утім, Суд визнав, що Росія порушила свої зобов'язання щодо недискримінації української меншини у сфері освіти. І водночас Суд не побачив такого порушення щодо кримських татар. Незважаючи на те, що Україна доводила, що дії Росії мають характер системної расової дискримінації. Проте Міжнародний суд ООН не визнав факт систематичної дискримінації та не побачив переконливих доказів, що обмеження Меджлісу, відсутність українськомовної освіти, або інші репресивні дії були мотивовані расовою/етнічною ворожнечею. Суд поставив перед Україною надзвичайно високий доказовий бар'єр, зокрема, закріпивши наступний доказовий стандарт: лише констатація фактів порушень прав людини недостатня для визнання держави винною у порушенні Конвенції. Необхідною умовою було доведення існування умисного дискримінаційного наміру (*discriminatory intent*), спрямованого на осіб певної етнічної або національної приналежності.

Таким чином, Суд застосував вузьке тлумачення понять «расова дискримінація» та «мотив дискримінації», наголошуючи на потребі виявлення

не лише дискримінаційного ефекту, але й свідомого наміру держави, що реалізує політику, мотивовану етнічними чи національними ознаками. Це фактично ускладнило можливість правового доведення системної дискримінації, оскільки більшість дій Російської Федерації на території окупованого Криму (зокрема заборона Меджлісу, переслідування активістів, обмеження мовної освіти) формально не супроводжувались офіційною риторикою, що б прямо визнавала етнічну чи расову дискримінацію.

Цей підхід викликав критику в окремих думках суддів. Так, суддя Себутінде, зокрема, наголосила, що формальний підхід до тлумачення «дискримінаційного наміру» суперечить реаліям, в яких дискримінація часто має системний і прихований характер [7]. Суддя Івасава запропонував запровадити поміркованіший стандарт доказування – через встановлення «загального патерну дискримінаційної поведінки», що мав би враховувати комплекс дій і політик, спрямованих на певну етнічну групу, навіть без відкритого визнання такої мотивації з боку держави[8].

Суддя Хілл Картрайт Чарлзворт підкреслила, що Суд недостатньо врахував контекст окупації, в якому дискримінація набуває прихованих, системних форм. Вона звернула увагу на те, що реалії сучасних збройних конфліктів передбачають складні механізми пригнічення меншин, і правозастосовча практика має враховувати цей контекст[9].

Суддя Беннун у своїй окремій думці наголосив на важливості об'єктивного аналізу політичного контексту дій Російської Федерації. На його думку, Суд мав врахувати кумулятивний ефект системних обмежень щодо кримських татар, навіть якщо кожен окремий факт не мав би ознак явної расової дискримінації. Він запропонував концепцію «структурної дискримінації», яка дозволяє ідентифікувати дискримінаційні практики за загальним вектором державної політики[10].

Суддя Абрагам, хоча й погодився із загальним висновком Суду, висловив сумнів щодо надмірно високого стандарту доказування. Він зазначив, що такий підхід може фактично позбавити Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року ефективності в ситуаціях, коли дискримінаційна мотивація держави реалізується через завуальовані адміністративні дії, які формально не мають расового підтексту, однак за своїм результатом призводять до виключення чи пригнічення конкретної етнічної групи[11].

У цілому, позиції суддів у справі демонструють два важливі аспекти, які потребують особливої уваги зі сторони міжнародної спільноти: 1) застосування формального, текстуального підходу до тлумачення Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року може виявитися недостатньо ефективним у контексті прихованих або непрямих форм расової дискримінації, особливо за умов окупації, авторитарного режиму та політичного

тиску; 2) наявність глибоких концептуальних дебатів щодо критеріїв доведення дискримінації потребують подальшого розвитку в міжнародній правовій доктрині та практиці.

Питання захисту прав кримськотатарського народу знаходилося також на розгляді Європейського суду з прав людини у так званій «Кримській справі» на підставі двох заяв поданих Україною: заява № 20958/14 щодо численних порушень прав людини, які мали місце в Криму після його незаконної анексії Росією у 2014 році та заява № 38334/18 щодо ув'язнення та інших порушень прав людини кримських татар та інших етнічних меншин, які виступали проти російської окупації. Справа розглядалась Великою палатою у межах міждержавного механізму захисту прав людини, передбаченого статтею 33 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Уряд України стверджував, що Російська Федерація, здійснюючи ефективний контроль над територією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя з 27 лютого 2014 року, вчинила низку порушень фундаментальних прав, гарантованих Конвенцією, що мали системний та адміністративний характер. Зокрема, у позовній заяві зазначалось про порушення статей 2 (право на життя), 3 (заборона катування), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 6 (право на справедливий суд), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 9 (свобода думки, совісті і релігії), 10 (свобода вираження поглядів), 11(свобода зібрань та об'єднань) Конвенції, а також статей 1, 2 Протоколу №1 та статті 2 Протоколу №4 до Конвенції.

25 червня 2024 року ЄСПЛ ухвалив рішення по суті справи [12]. Суд встановив, що Російська Федерація порушила вищевказані права людини на території Криму у період з 27 лютого 2014 року. Одним із ключових положень рішення Суду став захист прав кримськотатарського народу. Суд визнав, що представники цього народу зазнали цілеспрямованого тиску з боку окупаційної адміністрації РФ, зокрема через:

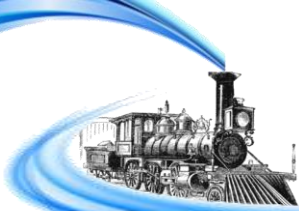
заборону діяльності Меджлісу кримськотатарського народу;

переслідування кримськотатарських активістів, у тому числі через незаконні арешти, обшуки, кримінальне переслідування;

дискримінаційні заходи щодо свободи релігії, свободи зібрань та вираження поглядів;

нав'язування освітніх стандартів, що обмежують доступ до навчання рідною кримськотатарською мовою.

Суд вказав, що такі дії є частиною адміністративної практики, що свідчить про системний характер утисків, організованих та санкціонованих на рівні державної політики Російської Федерації. Зокрема, заборона Меджлісу як представницького органу кримськотатарського народу суперечить статтям 11 (свобода об'єднань), 14 (заборона дискримінації) та 1 Протоколу №1 (захист

власності), оскільки позбавляє національну меншину інституційного захисту її прав та інтересів.

ЄСПЛ також наголосив на надмірному застосуванні сили під час проведення обшуків у будинках кримських татар, затримань без належних підстав, довільних арештів та катувань, що становить порушення статті 3 Конвенції (заборона катувань). Крім того, обмеження щодо діяльності релігійних установ (у т. ч. мечетей та мусульманських навчальних закладів) було кваліфіковано як порушення статті 9 (свобода думки, совісті та релігії).

Суд у своєму рішенні підтвердив, що російська окупаційна влада не лише допустила, але й заохочувала такі порушення, що свідчить про свідомий характер репресивної політики щодо кримськотатарської спільноти.

У контексті захисту прав кримськотатарського народу в умовах тимчасової окупації Автономної Республіки Крим особливу значущість мають також індивідуальні заяви, подані представниками цієї етнічної спільноти до ЄСПЛ. Із моменту встановлення ефективного контролю Російської Федерації над півостровом, десятки кримськотатарських активістів ініціювали провадження проти держави-відповідача, скаржачись на численні порушення положень Європейської конвенції з прав людини 1950 року. У зазначених заявах заявники, зокрема, вказували на порушення статті 3 Конвенції (заборона катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження), статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя), а також статті 14 (заборона дискримінації). У переважній більшості йшлося про незаконні обшуки у приватних помешканнях, довільні затримання без належних процесуальних гарантій, жорстоке поводження під час досудового утримання, а також про політично вмотивовані кримінальні переслідування, що мали на меті придушення етнічної, культурної та політичної ідентичності кримських татар. ЄСПЛ надає особливу увагу цим категоріям заяв у зв'язку з наявністю ознак системності та адміністративної практики, що вказує на можливе грубе та широкомасштабне порушення зобов'язань держави-учасниці Конвенції. Ці індивідуальні заяви становлять окрему категорію проваджень у ЄСПЛ, які доповнюють міждержавну скаргу, подану Україною.

Серед прикладів варто згадати справу правозахисника Еміра-Усеїна Куку (заява № 29021/15), у якій заявник стверджує про порушення статей 3, 5, 6, 8, 9 та 14 Конвенції внаслідок політично мотивованого переслідування, затримання та катувань після звинувачень у причетності до організації «Хізб ут-Тахрір». У справі «Айдер Сулейманов проти Росії» (заява № 56255/17) заявник оскаржує незаконний обшук та конфіскацію релігійної літератури, що супроводжувались приниженням гідності.

У низці справ – зокрема «Алієв та інші проти Росії», «Казанчієв проти Росії», «Сейдаметов проти Росії» – заявники вказують на тортури, тривале

тримання під вартою без належного судового розгляду, а також на обмеження свободи віросповідання.

Індивідуальні заяви до ЄСПЛ подані кримськотатарськими активістами, становлять важливий елемент механізму міжнародно-правового захисту прав людини. У ситуації, коли правові інституції на тимчасово окупованій території не забезпечують ефективного доступу до правосуддя, саме індивідуальні звернення до міжнародних юрисдикційних органів виступають останнім засобом захисту.

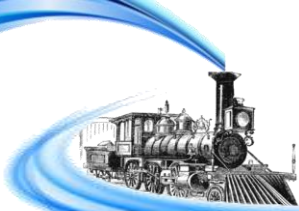
По-перше, ці заяви дозволяють забезпечити персоніфікований підхід до оцінки порушень, на відміну від міждержавного спору, в якому йдеться переважно про системні та загальні порушення. Індивідуальні скарги містять конкретні фактичні обставини, докази, свідчення очевидців, що дає змогу ЄСПЛ формувати глибше розуміння контексту подій, зокрема характеру порушень з боку окупаційної адміністрації.

По-друге, індивідуальні заяви мають високу доказову цінність у структурі міжнародного судового процесу, оскільки часто підтверджують системність певних практик – зокрема, довільних затримань, незаконних обшуків, катувань, релігійної та політичної дискримінації. Коли подібні порушення заявляються неодноразово різними особами, ЄСПЛ може дійти висновку про існування адміністративної практики, що є підставою для кваліфікації порушень як системних і таких, що суперечать Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

По-третє, індивідуальні заяви відіграють важливу роль у забезпеченні процесуальної справедливості для потерпілих. Визнання порушення прав конкретної особи та присудження компенсації моральної або матеріальної шкоди є важливими інструментами відновлення справедливості та визнання страждань потерпілих осіб. Це має особливе значення для кримськотатарської спільноти, яка зазнає репресій внаслідок політики окупаційної влади.

Крім того, рішення, винесені ЄСПЛ за індивідуальними заявами, мають прецедентне значення та сприяють розвитку практики Суду у справах, що стосуються порушення прав корінних народів, недискримінації та захисту етнокультурної ідентичності. Такі справи часто резонують у міжнародній правозахисній спільноті, сприяють підвищенню обізнаності про становище кримських татар та посилюють тиск на державу-відповідача в аспекті дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Таким чином, індивідуальні заяви кримськотатарських активістів до ЄСПЛ мають надзвичайну правову вагу. Вони поєднують інструменти юридичної відповідальності з механізмами морального визнання, підсилюють міждержавні скарги та формують підґрунтя для ширшого міжнародного захисту прав кримськотатарського народу як корінного народу України.

Висновки. Захист прав кримськотатарського народу в міжнародних юрисдикційних органах набуває дедалі більшого значення в умовах триваючої окупації Криму та системних порушень прав і свобод представників корінного народу України. Аналіз міжнародної судової практики – насамперед діяльності Міжнародного суду ООН, Європейського суду з прав людини – свідчить про поступове формування міжнародно-правових механізмів реагування на порушення, що мають дискримінаційний, репресивний або навіть елементи геноцидального характеру.

У справах, пов'язаних із Кримом, міжнародні судові інституції вперше в історії сучасної України надали правову оцінку системним утискам кримських татар як етнічної та релігійної групи. Особливо показовим є рішення ЄСПЛ у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» (2024), де Суд визнав порушення низки фундаментальних прав, включаючи свободу зібрань, свободу віросповідання, заборону катувань та дискримінації – у контексті системних дій окупаційної адміністрації щодо кримських татар.

Значну роль у формуванні доказової бази та юридичної аргументації відіграли індивідуальні заяви кримськотатарських активістів, що дозволили конкретизувати характер порушень і забезпечити прецедентний розвиток практики ЄСПЛ. Вони також мають потенціал формувати юридичну кваліфікацію цих дій як системної расової або етнічної дискримінації, що, у свою чергу, активізує дію положень Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Попри наявні процесуальні труднощі (зокрема, високий доказовий поріг для встановлення дискримінаційного наміру в практиці Міжнародного суду ООН), відзначається зростаюче визнання міжнародним співтовариством необхідності посиленого захисту прав корінних народів, зокрема через пряму імплементацію принципів Декларації ООН про права корінних народів 2007 року.

Можна стверджувати, що міжнародні юрисдикційні органи вже відіграють і надалі відіграватимуть ключову роль у встановленні юридичної відповідальності за репресії проти кримських татар. Водночас остаточна ефективність такого захисту потребує поєднання судових рішень з політичним тиском на державу-агресора та залученням додаткових механізмів, таких як санкції, моніторинг правозахисних інституцій та міжнародна адвокація.

Література:

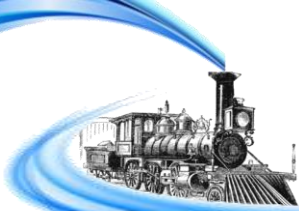
1. Дукач Н. Захист прав кримських татар як корінного народу України на міжнародній арені. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент : зб. наук. праць. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2023. Том 13. С. 245-269
2. Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2021). Resolution 2387 (2021): Human rights violations committed against Crimean Tatars in Crimea. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29360/html>

3. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). (2015). Human Rights Assessment Mission Report: Crimea, Ukraine. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/180596.pdf>
4. United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine (HRMMU). (2023). *Report on the human rights situation in Ukraine (1 February – 31 July 2023)*. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/23-10-04%20OHCHR%2036th%20periodic%20report.pdf>
5. Application of the International convention for the suppression of the financing of terrorism and of the International convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Request for the indication of provisional measures. Order of 19 April 2017. 41 p.
6. Application of the International convention for the suppression of the financing of terrorism and of the International convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Judgement of 31 January 2024. 114 p.
7. Dissenting Opinion of Judge Sebutinde. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-06-en.pdf>
8. Separate Opinion of Judge Iwasawa. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-08-en.pdf>
9. Separate Opinion of Judge Charlesworth. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-09-en.pdf>
10. Declaration of Judge Bennouna. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-04-en.pdf>
11. Declaration of Judge Abraham. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-03-en.pdf>
12. European Court of Human Rights. Grand Chamber. CASE OF UKRAINE v. RUSSIA (RE CRIMEA), (Applications nos. 20958/14 and 38334/18), JUDGMENT. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%220958/14%22\],%22itemid%22:\[%22001-235139%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%220958/14%22],%22itemid%22:[%22001-235139%22]})

References:

1. Dukach N. Zakhyst prav krymskykh tatar yak korinnoho narodu Ukrainy na mizhnarodnii areni. Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiinyi menedzhment : zb. nauk. prats. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2023. Tom 13. С. 245-269
2. Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2021). Resolution 2387 (2021): Human rights violations committed against Crimean Tatars in Crimea. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29360/html>
3. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). (2015). Human Rights Assessment Mission Report: Crimea, Ukraine. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/180596.pdf>
4. United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine (HRMMU). (2023). *Report on the human rights situation in Ukraine (1 February – 31 July 2023)*. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/23-10-04%20OHCHR%2036th%20periodic%20report.pdf>
5. Application of the International convention for the suppression of the financing of terrorism and of the International convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Request for the indication of provisional measures. Order of 19 April 2017. 41 p.
6. Application of the International convention for the suppression of the financing of terrorism and of the International convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Judgement of 31 January 2024. 114 p.

7. Dissenting Opinion of Judge Sebutinde. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-06-en.pdf>
8. Separate Opinion of Judge Iwasawa. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-08-en.pdf>
9. Separate Opinion of Judge Charlesworth. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-09-en.pdf>
10. Declaration of Judge Bennouna. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-04-en.pdf>
11. Declaration of Judge Abraham. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-03-en.pdf>
12. European Court of Human Rights. Grand Chamber. CASE OF UKRAINE v. RUSSIA (RE CRIMEA), (Applications nos. 20958/14 and 38334/18), JUDGMENT. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22%3A%5B%2220958%2F14%22%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-235139%22%5D%7D>